

שנה מעוברת - אופן קביעתה והלכותיה

הלוח הירחי (המוסלמי)

ה. הלוח הירחי מבוסס על תנועת הירח, חודש ירחי נמשך ממולד אחד של הירח עד מולדו הבא (מולד הירח פירושו: המצב שבו נמצא הירח בדיוק בין כדור הארץ לשמש, ואינו נראה לו אלא כעבור שש שעות בערך). משך הזמן בין מולד למולד הוא $29\frac{1}{2}$ יום, 44 דקות, $3\frac{1}{4}$ שניות, ובאמור, זמן זה נקרא חודש. שנים עשר חודשי ירח נקראים שנה.

ו. אם נכפיל משך זמן חודש אחד בשנים עשר, נקבל 354 יום (גימטריה של "שנה"), 8 שעות, 48 דקות, 40 שניות.

ז. לוח זה, מקובל אצל המוסלמים. הם עשים חודש אחד מלא (של 30 יום), וחודש אחד חסר (של 29 יום) לסירוגין. על ידי עשיית חודש של שלושים יום הם משלימים את חצי היום שיחסר בחודש הבא. בבדי לחשכים את השארית הנספדת - 44 דקות, $3\frac{1}{4}$ שניות - המצטברת מכל חודש, הם קבעו מחזור של שלושים שנה, ובגשר שנים שונה בתוך מחזור זה מוסיפים יום לחודש האחרון שלהם.

ח. לפי לוח זה ראש השנה תל תמיד כעבור 12 חודשי לבנה, והוא עשוי לחול באביב או בקיץ, בסתיו או בחורף.

הלוח השמשני (הנוצרי)

ט. הלוח השמשני מבוסס על תנועת השמש. שנת חמה היא כ-365 יום ושש שעות (לפיכך אחת לארבע שנים $4 \times 6 = 24$ שעות) מוסיפים יום אחד לחודש פברואר [לפי שהוא היה החודש האחרון בשנה וחודש מרס היה החודש הראשון, בתקופה שלפני יוליוס קיסר, וחזא קבע את יחדש ינואר לחודש הראשון]. במדויק היתרה פחותה משש שעות - 5 שעות, 48 דקות, 51 שניות.

י. בסוף שנת חמה משלימה השמש חקפה שלימה ברקיע, אך למסומה המדויק שהייתה בו בעת תליית המאורות ברקיע, ביום הרביעי לבריאת העולם, אין היא חוזרת אלא כעבור 28 שנים. חייתה כן בשנה תשמי"א (וראה ספרי "ברכת החמה - הלכות ומנהגים השלמים").

יא. האחדשים בלוח זה, יש מהם בני 30 יום, ויש מהם בני 31 יום, וארבע מהם בני 28 יום, ואחת לארבע שנים הוא בן 29 יום.

יב. לפי לוח זה, הגדרת החודש היא שרירותית, ואינה אלא החלק השנים עשר של שנת החמה; כי אין חודש זה מבטא משך תנועה שלמה של גרם שמים כל שהוא.

יג. ללוח זה קוראים "לוח אזרחי". הרומאים החלו להשתמש בו, ולכן שמות החודשים הם שמות רומאיים, יוליוס קיסר שיכן את הלוח האזרחי וקבע את ינואר לחודש הראשון.

לוח ירחי-שמשני (הלוח העברי)

יד. לוח היהודי מבוסס על שילוב שני הכוחות תייל, הירחי והשמשני.

טו. נאמר בתורה (שמות, פרק יב, פסוק ב): "והחודש הזה לכם ראש חודשים, ראשון הוא לכם לחודשי השנה". ואומר רש"י: "הראשון [הקדוש ברוך הוא למשה] לבנה בחידושה, ואמר לו: -----

כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חודש". באותו זמן מסר הסודש ברוך הוא למשה את השבון הירח והחודש היחד לעבר שנים ולקבע חודשיים".

טז. עוד נאמר בתורה (בראשית, פרק א, פסוק יד): "ויאמר אלוקים: יהי מאורות (=שמש וירח) ברקיע השמים לתבדיל בין היום ובין הלילה, ויהיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים". כלומר, שני המאורות משמשים לנו יסוד לקביעת מועדים, ימים ושנים.

יז. לפי שנצטוו לקדש חודשים - וכן נאמר (במדבר, פרק כח, פסוק יד) "שבת חודש בחודשו" כלומר חודש שינצבא בו החידוש, ואין זה תלוי אלא בלבנה - מבוסס החודש היהודי על הלוח הירחי, ואילו השנה היהודית (תני ישראל התלויים: בעונת השנה, במבאר לחלק) מבוססת על הלוח השמשני.

יח. כאמור לעיל, 12 חודשי ירח הם 354 יום (ועד תוספת), שנת חמה היא 365 יום (ועד תוספת), ואם כן קיים פער ביניהם של כ-11 יום (או ליתר דיוק: 10 ימים, 21 שעות, 12 דקות, 20 שניות). לחוסף מספר ימים לכל שנה ושנה אי אפשר, לפי שנאמר (שם) "לחודשי השנה", ודרשו חכמים (מגילה, דף ה, עמוד א): חודשים אותה מונה לשנה ולא ימים.

במשך כל שנות שנים גדל הפער ליותר מחודש ימים, ואם לא יוסיפו חודש אחת לכמה שנים תיגרם בעיה הלכתית, והיא:

זמן התנים קבע בתורה בימים ידועים ובחודשים מסוימים [פסח בסיו בניסן; שבועות ביום החמישי שלאחריו; סוכות בסיו בתשרי], והחודשים היהודיים מבוססים על תנועת הירח, כ"ל מאידך, על אותם החגים לחול בעונות מסוימות בשנה [פסח - בתוספת האביב; כפי שנאמר (דברים, פרק טז, פסוק א: "שמור את חודש האביב"; שבועות - בזמן הקציר; סוכות - בזמן האסיף, כפי שנאמר (שמות, פרק כג, פסוק טז: ותג האסיף בצאת השנה באסף את מעשיך מן השדה); אך עונות אלו אינן תלויות אלא במחלק השמש].

ולכן, כדי לחשוות את הלוח הירחי ללוח השמשני, קבעו

חכמים מחזור של 19 שנה, שבו שנים עשרה שנים הן שנים של 12 חודש (ונקראות שנים פשוטות), ושבע שנים הן שנים של 13 חודש (ונקראות שנים מעוברות).

את השנים המעוברות נתנו לסמן באותיות גדי"ח אדז"ט; כלומר, במחזור של 19 שנה, השנים המעוברות הן: 3, 6, 8, 11, 14, 17, 19.

על ידי תוספת של 7 חודשים במחזור של 19 שנה יש בכל מחזור 235 חודשים, שהם 19 שנות שמש בדיוק.

יש. בתור לעבר דחוקא שנים אלו, משום שבשנים אלו עורפת שנת החמה על שנת הלבנה בכדי חודש לבנה אי יותר. אמנם בשנה השמינית במחזור לא נצטבר שיעור חודש, אך נצטבר זמן ניכר מאוד (26 יום, 1 שעה, 30 דקות, 40 שניות), ואם נמתין לשנה התשיעית ויהיה שנת החמה יתירה על שנת הלבנה בהרבה יותר מחודש.

כ. כדי לדעת מהו מקום שנה מסוימת במחזור של 19 שנה, יש לחלק ב-19 את מספר השנים מבריאת העולם עד אותה שנה. מנת החילוק היא מספר המחזורים השלמים שהיו מבריאת העולם, והשארית היא מקום השנה במחזור שאחריהם.

1. א. 1. מהו "מולד הירח"? 2. מהו "חודש"?
- ב. חז"ל ידעו שאורכו המדויק של החודש הוא: כ"ט [ימים], י"ב [שעות] ותשצ"ג חלקים [של שעה = $793/1080$. חלק אחר = $3 \frac{1}{3}$ שניה]. המספר 1080 נבחר לבטא שעה, כי הוא מתחלק בכל המספרים (מלבד 7) והמכפלות שלהם לפי זה - מהו אורכו של החודש? פרטי עד דקות ושניות.
- ג. 1. מי נוהג רק על פי הלוח הירחי? 2. מה קורה בו לגבי ראש השנה?
2. א. מהי "שנת חמה"? מהו "חודש" לפי הלוח השימשי?
- ב. מי משתמש בלוח זה? כיצד הוא נקרא? מהו החודש הראשון בו, ומי קבע זאת?
3. א. מאילו פסוקים את למדה שהלוח העברי בנוי גם על הלוח הירחי וגם על הלוח השימשי?
- ב. מהי הבעיה "האסטרונומית" שיש בהשוואת ה"לוח הירחי" ל"לוח השימשי"?
- ג. מדוע אי אפשר להוסיף מספר ימים בכל שנה?
4. 1. מהי הבעיה ההלכתית שיש בהשוואת ה"לוח הירחי" ל"לוח השימשי"? פרטי.
2. מהו הפתרון שמצאו חז"ל לבעיה זו?
5. 1. מה זה גו"ח אד"זט?
2. מדוע נבחרו דוקא אלו?
6. א. מהו מספרה של שנת תשנ"ה, ב"מחזור הקטן" של 19 שנות ירח?
- ב. מהו מספרה של שנת תשנ"ה, ב"מחזור הגדול" של 28 שנות חמה? [ראי סעיף י'].

לוח זמנים לעיבור השנה

חדש העיבור הוא אדר והמועד לדיון בעיבור השנה נקבע לחדש אדר. במדש זה ניתן לאותו עפי' הסימנים בטבע (ראה להלן) אם האביב מתאחר ואם יש צורך בעיבור השנה. היום האחרון בו ניתן להכריז על השנה שהיא מועוברת הוא כ"ט באדר שכן יום המחרת ניתן להקבע כיום ל"א - א' בניסן, ואין מועברים את ניסן בניסן אם עדי החדש טרם הגיעו - אפשר להכריז על השנה שהיא מועוברת גם בל' באדר. בדיעבד אם הכריזו על העיבור בל' באדר - השנה מועוברת. בשעת הדחק אפשר לחשב ולהחליט על שנה מועוברת - ואפילו על מספר שנים מועוברות - כדאש' אלא שההכרזה על העיבור תהיה אחרי ראש השנה, ואם עברה לפי רוב - אף מועוברת.

סדרי הדיון בועדה לעיבור השנה

במחילה מתכנסים 3 נציגי החברים המזומנים ודנים בשאלה אם יש מקום לדון בעיבור השנה. אם כל שלושת החברים מסכימים לדון בנושא הם גם רשאים בו במקום להחליט על עיבור השנה בתנאי שהחלטה התקבלה פה אחד. אם אחד בעד דיון ושנים נגד - מוסק בלתי דעת המועברים שנים בעד דיון ואחד מוטגד - מוטגפים לדיון עוד שנים. נושא הדיון אם לעבר את השנה עומד עתה לדיון בפני 5 חברים. 2 בעד עיבור, 3 נגד עיבור - אין מועברים. 3 בעד עיבור ו-2 נגד עיבור - מוטגפים לדיון עוד שנים והשבעה בושאים וזמנים ולפי רוב קולות גלי מחליטים אם לעבר את השנה.

בכל מקרה החלטה חייבת להתקבל על דעת הנשיא ואם הנשיא אינו משתמק בועדה החלטה לעבר היא על הנשיא שהנשיא יסכים.

זימון חברים לוועדת העיבור

זימון החברים. אין מועברים את השנה אלא במזומנים לה' הנשיא או ראש בית הדין כוזמן נציגי חברי ביה"ד הסנהדרין 7 כוזומים מוסמכים כדי להוועד ולדון בנושא עיבור השנה. בישיבת הוועדה מושמקים אך ורק חברים נציגי המזומנים. ואלה אינם רשאים להשתמק בוועדת העיבור הנל:

הנולד. כי עלול הוא להצביע בעד עיבור או נגד עיבור לא עפי' שיקולים שעפי' ההלכה כדלקמן, אלא עפי' שיקולים צא"ם כה גדול. כי יש לו ענין אישי שלא לעבר את השנה גם אם השנה צריכה להתעבר - הוא מועיין שיום הכפורים בו הוא צריך לטבול 5 פעמים חול בסוף הקיץ ולא בתחילת הסתיו.

שיקולים נוספים אם לעבר או לא לעבר

בפני בית הדין - ועדת העיבור - הוגשו גורמים נוספים ששעדים להטפיע על שיקוליהם ועל האמיתות אם לעבר או שלא לעבר את השנה. להלן ההנחות שנתנו להם:

איחור בהחלטות ובדאירת העופות

הגד"ם והטלאים היו נחוצים להכין פסח תרס"ט בכ יוני היו נחוצים להכין העוף (וההזמנות זו שנים כדויל"ם הם נובכים להגד"ם את מכתבם. האחר הגל כדלכנס צינע סנה נאסח כדי לעצ את השנה. זו חז' כולה להיות סבה כוסיעה - סנה - כדעבור השנה לנחש: נחש"ם ששנה זו צריכה להתעבר בשביל האביב וקוד. שהגד"ם קטנם וגאול"ם דלים.

רצוי לעבור: מרב שנויטה

לפיכך בעצם זמנאות האנוה לסים את הבכנות לשדרה בזה לא רצוי לעבר:

בשנת רעב בשנת שמיטה ומוצאי שמיטה

בשנת רעב - שנה רעב נכית נאמנה נכית נאמנה ואין להסיף עוד חדש לאיסור המבואה נאמנה (או נאמנה רק אחד טו בניסן) בשנת שמיטה - טנם פושטים על הנדוה. כדי לקצור ספחים וקיס חשש שלא ימצאו גשדות שגלים לצורך הבגות העומר במוצאי שמיטה - על גאולה במבאי שדרה גאולה הדעות ש' אונשים שרצו לא לעבר נאמנה סנה שלא מעבר בשנת רעב מתמשים בגאולה אלה שלא לעבר רק כסדרתם קצת מפני הציון אין וועברים. את השנה לא בגלל הסלג ולא בגלל הקוד ולא בשביל גאולה ישרי סעיד"א לא נאמנה מתחננים לידות ללגל.

הגורמים העיקריים לעיבור השנה

שלושה הם הסימנים הראשיים לעיבור השנה בתקופה הקדומה ועברו את השנה רק אם הוציאו לפחות שנים מתוך שלשת הדמכים (ועי' עמוד י"א).

התקופה

אם ראו שתקופת טבת (= החורף) נמשכת לתוך הפסח ותקופת כסל תחול אחרי טו בניסן - היו מועברים את השנה וסיון זה היה מוצאצם החשוב לעיבור השנה עפי' מחבול התקופות ניתן היה לקבוע מראש אילו שנים היו מועברות. נשעת הדחק כשה צריכים להחליט על עיבור השנה לפני אדר היו סומכים על סמולה נל.

האביב

אביב הוא זמן בשל השעוים בארץ ישראל בקורים בשדות המבואה במדש אדר יכלו לגלות אם שדות השעויה בשל טו בניסן. כדי שאפשר יהיה להקרב את השומר/שעויה משעויה"ם מן המבואה הנדרשה בטו בניסן. אם ראו שטרם הגיע זמן האביב, כלומר בשל השעוים - עברו את השנה. בקמ את מרב שדות השעויה בארץ ישראל בשקט אדם בהודיה בגליל ובעבר הירדן. ואם האביב נגיע לשנים מן - נאמנה.

פירות האילן

ומן ביטולם של פירות האילן בארץ ישראל הוא סמון למחשבות. במדש אדר ניתן לעמוד לפי מצב ההפירות בעצים אם הפירות נשרו בזמן. אם ראו שהפירות לא יבשילו להוצאת שבטות - היו מועברים את השנה.

סיבות טספות: עיבור מפני הצורך

בזמן שביה"ד נקדש היה קים ראו לפעמים ציון לעבר את השנה נומך החשבות בעולם לגל לידולם נכסח לכן עברו את השנים במקרים הבאים:

דרכים חשובות

כאשר גשמים עזיב קהילו ושבשו את הדרכים ולא היה נוחן מספק לתקב. גשמים הרוסים. הגשמים התמוטטו ונהא בקבבות שטפויות. וזה היה שהות לבטולם (להקב).

הצור פסחים שנמוחו

עשרה חזר עמודו במוץ, ואם הם נמוחו בגשמים ישרי וקענר את השנה כדי שישפירו התנורים החדשים שנבנו והתבט כדי שיהיו להם תנורים לצלות את קרבן הפסח. גלויות ישראל שהם בדרך לירושלים. אם נודע על קבוצות של יהודים בגולה שהתאגדו ועלו ורגל - נמוח את הפסח בירושלים, אך נחלקו באצבע והדך נחשבות גלות צפירות והם לא זכלו להגיע לירושלים באון - עברו את השנה כדי שיוכלו נאמ את פסח בדושים.

מפני הטונואה בדיצבד

אז רוב הכהנים הם טנואים אפשר לעשות את הנדן והפסח והאכלו בטונואה ואין צורך לעבר את השנה. אבל אם בכל זאת עברו את השנה מפני הטונואה - השנה מועוברת. והבגות הנל שסידא להחזית נוכחיהם אדם לשמיטה (רעב).

חדש העיבור - אדר

החדש שכוכלים בשנה מועוברת הוא חדש אדר שהוא החדש האחרון במנין החדשים המתחיל בניסן עוששים שני אדרים: אדר א' ואדר ב' או אדר ואדר וכן דרשו חז"ל מן הפסוק, שכוז את חדש האביב. ט' ויש לעבר את אדר שהוא החדש הסמוך לאביב ועוד מצאו זכר לדבר. במדש נובים עשר הוא חדש אדר"א שנים נעבר אחר יהיה אדר חדש שלשה עשר.

אדר ראשון הוא שנקרא חודש העיבור והוא
שניתוסף על השנה⁴⁷. ולפיכך מי שנדר או נשבע
לעשות דבר פלוני בחודש העיבור חייב לעשות
באדר ראשון⁴⁸.

התענית ביום שמת ביראביראמו* כשחל
באדר, משתנה לפי פרטים אלה: מת באדר בשנה
פשוטה, מתענה בשנה מעוברת באדר שני⁴⁹,
כדעת הסוברים שסתם אדר הוא השני, ועוד שדוקא
בנדרים ובשטרות שהדבר תלוי בלשון בני אדם
יש אומרים שסתם אדר הוא הראשון, אבל בעצם
העיקר הוא אדר שני⁵⁰, ועוד שאקדומי פורענותאי
לא מקדמינן⁵¹. ויש אומרים שמתענה באדר
הראשון⁵², כרוב הפוסקים בנדרים ושטרות שסתם
אדר הוא הראשון, ועוד שאיך מעבירך על
המצות⁵³. ויש מחמירים להתענות בשניהם⁵⁴. ויש
אומרים שמצד הדין צריך להתענות בשניהם⁵⁵.
מת בשנת עיבור לכל מת נראשון מתענה
בראשון, בשני מתענה בשני⁵⁶.

מת אביו או אמו ביום א' של ראש חודש אדר
שני קובע יום הזכרון (יא"צ) בשנה פשוטה ביום א'
של ראש חודש אדר ולא בכ"ט בו, שלעולם עומד
אדר בשנה פשוטה תחת אדר שני⁵⁷, מת ערב ראש
חודש אדר שני, שהוא כ"ט לאדר ראשון, מתענה
בשנה פשוטה בכ"ט אדר ולא בכ"ט שבט⁵⁸.

תענית ו' אדר⁵⁹ בשנה מעוברת הוא באדר
ראשון⁶⁰. ויש אומרים שמתענים באדר שני, כשם
שפורים הוא באדר שני⁶¹, שגם פורים בא על ידי
שהגורל נפל להמן באדר, שמת בו משה, ולא ידע
שבו נולד⁶², ולכן בדין הוא שתעניתו ופורים יהיו
בחודש אחד⁶³. ימי מגילת תענית שאסור להתענות
בהם בחודש אדר⁶⁴, נוהגים בימי האדרים⁶⁵.

מי שנעשה לו נס באדר בשנה פשוטה ונדר
לעשות פורים, יש אומרים שבשנת העיבור יעשה
באדר שני, ויש אומרים באדר ראשון, אלא אם כן
שהנס נעשה בשנת העיבור באדר שני⁶⁶.

כשמברכים החודש⁶⁷, על אדר ראשון אומרים
אדר סתם ועל אדר שני אומרים בפירוש אדר שני⁶⁸,
ויש אומרים שאומרים בפירוש אף אדר ראשון⁶⁹.

בי"ג שנה ויום אחד של בר-מצוה* חודש
העיבור בכלל, שאם נולד בשנה פשוטה ושנת הי"ג
היא מעוברת, נעשה בר מצוה באדר השני⁷⁰.

יש אומרים שאף מי שנולד בשנה מעוברת באדר
ראשון ושנת הבר מצוה היא גם כן מעוברת, נעשה
בר מצוה באדר שני, לפי שאשתקד היתה שנה
פשוטה ומלאו לו י"ב שנה באדר ואם כן דינו
כנולד בשנה פשוטה שנעשה בר מצוה באדר
שני⁷¹, אבל נחלקו עליו הפוסקים והוכיחו שאם
נולד בשנה מעוברת באדר ראשון ומלאו לו י"ג
בשנת עיבור, נעשה בר מצוה באדר ראשון⁷².

לפעמים שנה של אדם שהתחילה קודם
מסתיימת במאוחר, ושנתו של אדם אחר שהתחילה
במאוחר מסתיימת קודם, כיצד, מכר שני בתי ערי
חומה, אחד בט"ו באדר הראשון ואחד בראש
חודש אדר שני, זה שמכר לו באדר השני כיון
שהגיע ראש חודש אדר של השנה הבאה עלתה
לו שנה, וזה שמכר לו בט"ו אדר ראשון לא עלתה
לו שנה עד ט"ו אדר של השנה הבאה⁷³. הפוסקים
למדו מכאן לענין בר מצוה: שני ילדים שאחד
מהם נולד בכ"ט לאדר ראשון והשני נולד בתחילת
אדר שני, ושנת הי"ג היתה פשוטה, זה שנולד
בתחילת אדר שני נעשה בר מצוה בתחילת אדר,
וזה שנולד בכ"ט לראשון אינו נעשה בר מצוה
עד כ"ט אדר⁷⁴, אבל לענין ליטול פי שנים
בירושה, הראשון הוא הבכור⁷⁵.

10. א. אדם שאביו נפטר בחודש אדר, באיזה חודש בשנה מעוברת עליו לומר קדיש או להתענות? בארי את השעם של כל דעה.
- ב. מי שנוהג לצום בז' אדר יום פטירת משה רבנו, מתי יעשה זאת בשנה מעוברת?
- ג. נערה שנולדה בחודש אדר בשנה רגילה, באיזה חודש בשנה מעוברת היא תהיה בת-מצוה?
- ד. איך יתכן שרבקה תהיה בת מצוה לפני שרה, למרות ששרה נולדה לפנייה?

המשכיר בית למשך שנה בסכום מסוים, אם היתה השנה מעוברת, אינו צריך להוסיף לו תשלום עבור החודש הנוסף. ואם השכיר לחדשים ינתעברה השנה, חייב השוכר לשלם עבור החודש הנוסף. ואם הזכית בתנאי גם חדשים וגם שנה, בין שאמר לו עשרה דולר לחדש מאה ועשרים דולר לשנה, בין שאמר לו מאה עשרים דולר לשנה עשרה דולר בכל חודש, וחדש העיבור שייך למשכיר כיון שיש ספק אם נתכוונו לשכירות שנתית או חדשית, מעמידים הקרקע בחזקת בעליה שהוא המשכיר. וכל זה כשמשכיר לו על פי הלוח העברי, אבל אם השכיר לו לפי הלוח הלועזי, שמונים החדשים לפי חדשי החמה, לא שייך דין זה. ואם יש שם מנהג הולכים אחריו.

הדפוס
בבית
המדרש
בירושלים

11. אחותך הנשואה שכרה דירה למשך שנה. לקראת חודש אדר החל ויכוח בינה לבין משכיר הדירה - האם עליה לשלם על חודש אדר ב' מה תעני לה? פרטי.

הלכות שנה מעוברת

מתי עושים שנה מעוברת? - כתב הרמב"ם (קידוש החודש א, א): "חודשי השנה הם חודשי הלבנה שנאמר: 'עולת חודש בחודשו' ונאמר 'החודש הזה לכם ראש חודשים'. כך אמרו חכמים: 'הראה לו הקב"ה למשה במראה הנבואה דמות לבנה ואמר לו: 'כזה ראה וקדש'. והשנים שאנו מחשבין הם שני החמה שנאמר 'שמור את חודש האביב'. ולכן אנו משתדלים שניסן יהיה באביב, ושבועות בזמן קציר שנאמר 'מהחל חרמש בקמה' וסוכות בזמן האסיף וכו'. וכל זה אי אפשר לעשות אם מחשבים על פי מולד הלבנה בלבד, כי העונות מתחלפות לפי מהלך החמה, על כן מעבירים לפעמים את השנים שתהיה השנה מתאימה גם על פי מהלך החמה.

מאחר שמקדים את הנוול לפניו - בשו"ע (או"ח סימן נה, סעיף י), מביא דוגמא לילד שנוול יותר מאוחר שמקדים בבר מצוה את זה שנוול לפניו: "אם נער אחד נולד בכ"ט לאדר ראשון משנה מעוברת, ונער אחר נולד באדר שני בא' בו, ושנת י"ג אינה מעוברת, אותו שנוול בכ"ט לאדר הראשון צריך להמתין עד כ"ט לאדר, בשנת י"ג להיות בן י"ג שנה. ואותו שנוול אחריו בא' באדר השני יהיה בן י"ג שנה כיון שהגיע אחד באדר של שנת י"ג. במילים אחרות זה שנוול מאוחר יותר בא' אדר ב' - יהיה בר מצוה י"ג שנה אחר כך בא' אדר. וזה שנוול מוקדם יותר מחברו בכ"ט אדר ראשון באותה שנה - יהיה בר מצוה אחרי י"ג שנה יותר מאוחר מחברו.

בר מצוה לנוול באדר - וכתב רמ"א "ומי שנוול באדר ונעשה בר מצוה בשנת העיבור, אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני".

אזכרה ויארציט בשנה מעוברת - כתב בשו"ע שאזכרה בשנה מעוברת באדר שני (או"ח סימן תקסח סעיף ז): "כשאירע יום שמת אביו או אמו ב'אדר" והשנה מעוברת - יתענה באדר ב', וגם אזכרה יעשו בשנה מעוברת באדר השני. **ולמעשה: א.** מי שנפטר בשנה פשוטה באדר - לדעת מרן יום השנה יהיה באדר שני. ולדעת רמ"א יהיה יום השנה באדר ראשון. וכן נוהגים טוב ולהחמיר בשני אדרים. ולדעת הגאון כך הדיון לא חומרה בלבד. **ב.** מי שנפטר באדר ראשון - תמיד אזכרה באדר ראשון או באדר רגיל בשנה רגילה. **ג.** מי שנפטר באדר שני - תמיד אזכרה באדר שני או באדר רגיל בשנה רגילה.

בשבעה באדר - נפטר ובשבעה באדר נולד משה. נהגו חברות קדישא בכל הארץ לעשות יום זה כיום צום ובסופו עושים סעודת מצווה לכל הטורחים במצווה יקרה זו (עיין שו"ע תקפ ס"ע ב). ואמרו דרך בדיחותא כי סיבת העניין הוא שכל בעל מקצוע אוהב לעבוד ולהרוויח ואילו אנשי חברות קדישא שהיה להם יום אחד של חופש, כיון שה' קבר את משה ולא הם, עשו על כך סעודת ושמחה.

שנה מעוברת - חלק ב'

הלוח העברי לעומת לוחות העמים - חכמינו אמרו שעוד בהיות משה רבנו במצרים, הראה לו הקב"ה את הלבנה ואמר לו: "כזה ראה וקדש" ולימדו את סודות קידוש החודש ומשה רבנו לימד את הסודות לחכמי ישראל והם שמרו עליהם מכל משמר. החישוב בימי רבי יהודה הנשיא ובימי הלל השני היה כשפסקו לקדש חודשים ולעבר שנים בישראל, ונעשה עפ"י הראייה. בזמן זה חישוב חכמי ישראל את לוח השנה במדויק לדורי דורות עד ביאת המשיח לפי הכללים שמסר להם משה רבנו מדור לדור. ופלא נפלא הוא שחשבונם מדויק שבמדויקים, הם חישובו בלי "מחשבי על" את הסיבוב הממוצע של הלבנה ושל החמה, בדיוק של אלפיות השנייה, באופן שכל השינויים במהירות והתנודות המסובכות של כדור הארץ מחושבות בו עד לפרטי פרטים.

דבר זה הוא מופלא בפני עצמו ומודגש יותר, כשמשווים אותו ללוח המוסלמי של היום שהולך עפ"י הלבנה בלבד וחודשיהם מתחילים עם מולד הלבנה, אך אינם מתאימים לעונות השנה ולכן חודש הרמדאן שלהם חל פעם בקיץ ופעם בחורף ללא קביעות. הלוח הנוצרי נקבע ע"י חכמי אומות העולם בצורה מוטעית והוכרחו חכמי ישראל לעזור להם ותוקן מספר פעמים כשראו שהלוח שקבעו אינו מתאים לעונות השנה, ועדיין יודעים שאינו מדויק. וכל זה בגלל שחכמי האומות לא הצליחו לעמוד בחישובים המסובכים עד שנכשלו בהם. גם אחרי התיקון הצליחו להעמיד את הלוח הנוצרי לפי מהלך החמה. אין בחודשי הנוצרים חישוב לפי מולד הלבנה ואין לחודשיהם קשר עם מולד הלבנה כלל, כיון שלא הצליחו להתאימו לשניהם גם יחד.

מתי חודש מלא ומתי חסר? - כדי לדעת את סוד העיבור, לימדו חכמינו ז"ל שכל סיבוב של הלבנה סביב כדור הארץ הוא עשרים ותשע וחצי יום ועוד 3/4 שעה בערך. זאת אומרת, שבין מולד לבנה אחד לזה שאחריו יש 29 וחצי יום ועוד 3/4 שעה בערך. ומכיוון שאי אפשר לקבוע חודש באמצע היום, קבעו חודשים של שלושים יום (חודש מלא) ושל עשרים ותשע יום (חודש חסר). אם חודש לבנה היה עשרים ותשע וחצי יום בדיוק היה סדר קבוע לחודשים, אחד מלא ואחד חסר.

ומכיוון שיש עוד 3/4 שעה כל חודש, (וגם בגלל שאנו דוחים שראש השנה לא יחול בימים אד"ו) אין החודשים הולכים פעם מלא ופעם חסר באופן קבוע אלא כך סדרם: תמיד מלאים - ניסן, סיון, אב, תשרי, שבט, ואם שנה מעוברת גם אדר-א'. תמיד חסרים - אייר, תמוז, אלול, טבת, ואדר הסמוך לניסן (גם בשנה רגילה וגם במעוברת). החודשים חשוון, כסלו משתנים: בשנה "כסדרה" - אחד חסר ואחד מלא. בשנה "חסרה" - שניהם חסרים. בשנה "שלמה" - שניהם מלאים.

האם פורים באדר-א' או באדר-ב'?

בגמרא (מגילה ו, ב) יש מחלוקת מתי חוגגים פורים בשנה מעוברת. רבי אליעזר ברבי יוסי אמר באדר ראשון. רבי שמעון בן גמליאל אמר באדר שני, כמו שחוגגים היום. טעם רבי אליעזר ברבי יוסי מסתבר שאם באה מצווה לידך - אל תחמיצנה. וטעם רבי שמעון בן גמליאל הוא כי פורים צריך להיות סמוך לפסח, כדי לסמוך גאולת מרדכי ואסתר לגאולה השלמה שתהיה בניסן.

מתוך העלון 'תאיר נרי', אדר א' תשע"ד

ערך: שמואל כ"ץ רב בית הספר ממ"ד תורני לבנות הר-נוף; ת"ת ממ"ד 'נחלה' הר-נוף; אולפנת חורב, ירושלים